Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

3.10.2022

Sisäministeri Krista Mikkonen
Kontra-amiraali Markku Hassinen

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

O 45/2022 vp

Itärajan ajankohtainen tilanne

Hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa itärajan ajankohtaisesta tilanteesta. Sisäministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Tilanne valtakunnan rajalla

Tilanne ennen Venäjän kansalaisten maahantulon rajoittamista

Venäjän keskiviikkona 21. syyskuuta 2022 julistaman osittaisen liikekannallepanon jälkeen Venäjän kansalaisten maahantulo itärajan rajanylityspaikoilla kaksinkertaistui. Maahantulijoiden määrä nousi noin 50%:iin koronaa edeltävään aikaan verrattuna. Maahan tulleista Venäjän kansalaisista noin 80% matkusti muihin EU-maihin sekä muun muassa Britanniaan, Turkkiin ja Yhdysvaltoihin. Noin 60%:lla maahan tulleista Venäjän kansalaisista oli Suomen myöntämä viisumi. Välittömästi liikekannallepanon julistamisen jälkeen matkustajaprofiilista korostui asepalvelusikäiset venäläiset miehet, jotka poistuivat Venäjältä asepalveluksen välttämiseksi. Venäjän tehostettua maasta lähtevien henkilöiden rajatarkastuksia, myös Suomeen saapuneiden asepalvelusikäisten miesten määrä väheni. Venäjä perusti kutsuntatoimiston ainakin Vaalimaan rajanylityspaikan vastaisen Torfjanovkan rajanylityspaikan läheisyyteen.

Rajavartiolaitos ei havainnut viitteitä turvallisuusriskien kohoamisesta rajanylitysliikenteessä. Maahan pääsy evättiin itärajalla 57:ltä Venäjän kansalaiselta ke 21.9. – to 29.9.2022 välisenä aikana valtaosin voimassa olevan viisumin puuttumisen vuoksi (vuonna 2022 yhteensä 1168). Itärajalla turvapaikkaa haki 41 Venäjän kansalaista (2022: 123). Väärennettyjen asiakirjojen käytöstä epäiltyjen Venäjän kansalaisten määrä kasvoi syyskuun aikana. Liikekannallepanon jälkeen paljastettiin kaksi tapahtumaa, joissa yhteensä viisi henkilöä ylitti maastorajan luvatta Venäjältä Suomeen ja haki turvapaikkaa. Suomen aluevesien ja talousvyöhykkeen alueilla sijaitsevilla Nord Stream ja Balticconnector kaasuputkien osilla ei havaittu normaalista poikkeavaa toimintaa.

Tilanne Venäjän kansalaisten maahantulon rajoittamisen jälkeen

Valtioneuvosto teki 29.9.2022 periaatepäätöksen Venäjän kansalaisten maahantulon rajoittamisesta Suomen kansainvälisten suhteiden turvaamiseksi 30.9.2022 alkaen. Rajaviranomaiset ryhtyivät soveltamaan päätöstä välittömästi sen voimaantulosta lähtien. Rajavartiolaitos on tehostanut rajatarkastuksia itärajan rajanylityspaikoilla ja rajojen valvontaa maasto- ja merirajoilla.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti maahantulo on edelleen mahdollista oleskeluluvan tai pitkäkestoisen kansallisen viisumin omaaville ja erityisryhmille. Rajoituspäätöksen voimaantulon jälkeen maahan tulleiden Venäjän kansalaisten määrä on laskenut pienemmäksi kuin se oli ennen Venäjän osittaista liikekannallepanoa. Venäjän kansalaisia on tullut maahan pe 30.9.2022 – su 2.10.2022 välisenä aikana noin 17% edellisen viikon vastaaviin viikonpäiviin verrattuna. Maahan tulleista Venäjän kansalaisista noin 10% matkusti muihin maihin. Noin 55%:lla viisumilla maahan tulleista Venäjän kansalaisista oli Suomen myöntämä viisumi.

Rajoituspäätöksen voimaantulon jälkeen maahan pääsy on evätty itärajalla yhteensä 528:lta Venäjän kansalaiselta. Itärajalla turvapaikkaa on hakenut yhteensä 22 Venäjän kansalaista (2022: 145). Väärennettyjä asiakirjoja havaitaan edelleen. Kokonaistilanne rajanylityspaikoilla on rauhallinen. Todennäköisesti rajoitukset lisäävät laittoman maahantulon riskiä rajanylityspaikoilla ja maastorajalla.

Tilanteen vaikutukset Venäjältä Suomeen saapuvien kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden määrään

Osittaisen liikekannallepanon julistamisen jälkeen Suomesta kansainvälistä suojelua hakeneiden Venäjän kansalaisten määrä kääntyi kasvuun, mutta Venäjän tehostettua palvelusikäisten rajatarkastuksia ja Suomen rajoitettua Venäjän kansalaisten maahantuloa, hakemusmäärät ovat ainakin toistaiseksi laskeneet. Syyskuun 21. päivän jälkeen hakemuksen on jättänyt 232 Venäjän kansalaista. Yhteensä venäläiset ovat tänä vuonna jättäneet 653 kansainvälistä suojelua koskevaa hakemusta. Viime vuosina venäläiset ovat vuosittain jättäneet hakemuksia 200-500. Tällä hetkellä venäläisten hakijoiden määrä on kuitenkin edelleen niin matala, ettei se edellytä muutoksia Maahanmuuttoviraston toimintaan. Hakijoiden joukossa on ollut runsaasti palvelusikäisiä miehiä. Alustavien havaintojen mukaan hakemuksissa vedotaan lähes yksinomaan liikekannallepanoon ja pelkoon joutua sotaan Ukrainassa. Yksittäisissä hakemuksissa henkilöt kertovat jo tulleensa kutsutuksi palvelukseen.

Kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tutkinnasta

Kaikki Suomessa tehdyt kansainvälistä suojelua koskevat hakemukset otetaan vastaan ja tutkitaan Maahanmuuttovirastossa yksilöllisesti, riippumatta siitä millä perusteella hakemus tehdään. Kansainvälistä suojelua voi saada, jos hakijalla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi esimerkiksi poliittisen mielipiteensä vuoksi. Asevelvollisuus tai liikekannallepano ei suoraan ole peruste myöntää kansainvälistä suojelua. Jos asepalveluksessa joutuu tekemään esimerkiksi sotarikoksia, suojeluun voi olla perusteita. Lisäksi palveluksesta kieltäytymisen täytyy johtaa rangaistukseen. Jos rangaistus on kohtuuttoman ankara, se voi itsessään riittää perusteeksi.

EU:n määritelmädirektiivin (2011/95/EU, uudelleenlaadittu) 9 artiklan mukaan vainoksi katsottava teko voi olla syytteeseen paneminen tai rankaiseminen sen johdosta, että henkilö kieltäytyy asepalveluksesta selkkauksessa, jossa asepalveluksen suorittaminen sisältäisi 12 artiklan 2 kohdassa säädettyjen poissulkemisen perusteiden soveltamisalaan kuuluvia rikoksia tai tekoja (rikos rauhaa vastaan, sotarikos tai rikos ihmisyyttä vastaan, siten kuin nämä rikokset on määritelty asiaankuuluvissa kansainvälisissä sopimuksissa).

Turvapaikkatutkinnassa käydään aina läpi sekä hakijan henkilökohtainen että kotimaan tilanne. Päätöksentekoa varten etsitään aina ajantasaista ja useisiin lähteisiin perustuvaa tietoa lähtömaista. Nyt käsillä olevaan Venäjän liikekannallepanoon liittyen tarvitaan vielä runsaasti lisää tietoa siitä, mitä liikekannallepano tarkoittaa ja miten se vaikuttaa Venäjällä, jotta kansainvälisen suojelun tarvetta voidaan arvioida. Hakijan kertomusta arvioidaan päätöstä tehtäessä aina lähtömaatiedon valossa siten, että hakijan kertomusta ja hänen antamaansa näyttöä tilanteesta verrataan ajantasaiseen maatietoon.

Suomen turvapaikkamenettelyä koskeva lainsäädäntö perustuu EU-oikeuteen. EU:n perusoikeusasiakirjassa taataan jokaiselle oikeus hakea turvapaikkaa, jota kunnioitetaan

takaamalla kaikille jäsenvaltion alueella, rajoilla ja kauttakulkualueilla oikeus päästä turvapaikkamenettelyyn, jos he näin toivovat ja tekevät hakemuksen. Tätä oikeutta ei ole mahdollista kaventaa sulkemalla esimerkiksi tietyt kansalaisuudet tämän oikeuden ulkopuolelle. Näin ollen emme voi rajoittaa EU:n alueelle päässeiden Venäjän kansalaisten mahdollisuuksia hakea kansainvälistä suojelua jäsenvaltioista, vaikka jotkut jäsenvaltiot ovat myös tätä jo vaatineet.

Suomen varautuminen suureen turvapaikkahakijamäärään

Toimivaltaiset viranomaiset, Maahanmuuttovirasto, Rajavartiolaitos ja poliisi ovat varautuneet myös häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin, kuten laajamittaiseen ja välineellistettyyn maahantuloon. Jokaisella viranomaisella on valmiussuunnitelmat tilanteiden hallitsemiseksi ja niiden toimeenpanoa harjoitellaan säännöllisesti myös yhdessä viranomaisten kesken. Viimeisen vuoden kuluessa myös varautumiseen liittyvää lainsäädäntöä on päivitetty useilla muutoksilla muun muassa valmiuslakiin, vastaanottolakiin, ulkomaalaislakiin ja rajavartiolakiin. Tarvittaessa Maahanmuuttovirasto pystyy myös lisäämään majoituspaikkoja nopeasti ja järjestelykeskusten perustaminen maahantulijoiden rekisteröintiä varten on mahdollista. Tilanteen mukaan Suomi voi myös pyytää ja saada apua Euroopan raja- ja merivartiovirasto Frontexilta sekä Euroopan turvapaikkavirasto EUAA:lta.

Heinäkuussa voimaan tullut rajavartiolain muutos mahdollistaa rajanylityspaikan väliaikaisen sulkemisen, rajanylitysliikenteen rajoittamisen sekä kansainvälisen suojelun hakemisen keskittämisen, jos se on välttämätöntä vakavan yleiselle järjestykselle, kansalliselle turvallisuudelle tai kansanterveydelle aiheutuvan uhan torjumiseksi. Rajoituksia ei voi kuitenkaan toteuttaa enempää kuin uhan torjumiseksi on välttämätöntä. Uudet rajavartiolain mahdollistamat rajoitukset eivät myöskään vaikuttaisi vastaanotettujen kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten tutkintaan. Kaikki vastaanotetut hakemukset tutkittaisiin normaalisti. Rajavartiolain muutos mahdollistaa myös pysyvien ja tilapäisten estelaitteiden käytön rajavyöhykkeellä. Rajavartiolaitos on laatinut suunnitelman kiinteän esteaitajärjestelmän rakentamiseksi. Kiinteän esteaidan rakentaminen itärajalle kestäisi muutaman vuoden. Suunnitelma on toimitettu valtioneuvostolle.

Viranomaiset seuraavat tilanteen kehittymistä aktiivisesti ja säätelevät valmiuttaan tilanteiden hallintaan ennakoivasti.